

Rapport

Diarienummer
436-6897-2015

Rådgivning vid några fjällägenheter

Jämtlands län 2015

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Omslagsbild

Bonde med får. Foto: Lars-Olof Hallberg.

Utgiven av

Länsstyrelsen Jämtlands län
Juni 2015

Beställningsadress

Länsstyrelsen Jämtlands län
831 86 Östersund
Telefon 010-225 30 00

Ansvarig

Eva Karlsson och Agneta Andersson.

Foto

Länsstyrelsen Jämtlands län (om inget annat anges)

Tryck

Länsstyrelsens tryckeri, Östersund 2015

Löpnummer

2015:14

Diarienummer

436-6897-2015

Publikationen kan laddas ner från Länsstyrelsens hemsida
www.lansstyrelsen.se/jamtland

Innehållsförteckning

Inledning	4
Framtid och lagskydd	5
Att arbeta vidare med.....	5
Almdalen	6
Blomhöjden A	7
Blomhöjden B	8
Bunnerviken	9
Edevik	10
Härbergsdalen	11
Leipikvattnet	12
Dokumentation, inventering och utveckling	13
Utmarker i Almdalen	13
Bunnerviken – en intressant kulturmiljö	14
Namnkarta över Härbergsdalen.....	15
Markanvändningskarta över Leipikvattnet	16

Inledning

Länsstyrelsen har genomfört rådgivningsbesök, inom projektet Rikare Odlingslandskap, i syfte att diskutera möjligheter till framtida skötsel av natur- och kulturvärden och djurhållning på några av länets fjällägenheter.

Besök genomfördes i Almdalen, Blomhöjden A och B, Bunnerviken, Edevik, Härbergsdalen och Leipikvattnet. De flesta arrendatorerna är inte intresserade av att friköpa fjällägenheten, utom i Bunnerviken där det pågår förhandlingar om friköp.

En planering för ett brukarskifte behövs främst för Blomhöjden B, på sikt även för Leipikvattnet och Blomhöjden A. För Almdalen, Bunnerviken, Edevik och Härbergsdalen finns goda förutsättningar till fortsatt brukande ännu en tid.

Framtid och lagskydd

Vid ett brukarskifte på fjällägenheterna måste det finnas möjlighet till kvarboende för nuvarande arrendatorer. Det är särskilt viktigt att skapa möjlighet till överföring av kunskaper vid brukarskiftet. Den platsbundna kunskapen är ovärderlig och har förts över från generation till generation. Dessa frågor är viktiga att ta ställning till i det mer långsiktiga arbetet med fjällägenheterna. Oavsett om gårdarna är kvar i statlig ägo eller inte, men särskilt om Länsstyrelsen är förvaltare.

En annan viktig fråga att ha med sig i det kommande arbetet är att det måste finnas möjlighet att bygga nya djurstall och få dispens från lagskydd för området. Om den möjligheten inte finns blir det svårt att hålla betesdjur på gårdarna. Betande djur är grundförutsättningen för att hålla miljöerna öppna och bevara de höga natur- och kulturvärdena.

Vid rådgivningstillfällena har möjligheten lyfts för arrendatorerna att söka miljöersättningar för betesmarker och slåtterängar på marker med höga naturvärden. Det är en möjlighet som bättre bör tas till vara, eftersom delar av markerna är Natura 2000-områden. Länsstyrelsen har möjlighet att söka ersättningar för slåtterängarna, i de fall då arrendatorerna själva inte gör det.

När det gäller lagskydd har marken tillräckligt skydd genom Natura 2000. Samtliga besökta gårdar ligger också i naturreservat. Vid en försäljning vore det önskvärt om man inte styckade av marken utan höll ihop inägan det vill säga bebyggelsen och jordbruksmarken, men ställer krav på fortsatt skötsel av marken, (om det är juridiskt möjligt). Om någon fjällägenhet ska skyddas som kulturresevat eller som byggnadsminne är det själva företeelsen fjällägenhet och den agrarhistoria som gårdarna representerar som skyddas, där en gård blir ett exempel för detta.

Att arbeta vidare med

- » Uppföljningsmöte med referensgrupp med efterföljande återkoppling till arrendatorerna.
- » Uppmärksamma biologiskt kulturarv och lokala ortnamn vid fältinventeringar.
- » Stödja utveckling av fjällägenheterna som besöksmål i turistverksamhet.
- » Se över möjligheter att restaurerar överloppsbyggnader på fjällägenheterna.

Almdalen

Almdalen har goda förutsättningar att leva vidare. Gårdens byggnader är i gott skick (utom brädladan), eftersom de underhålls kontinuerligt. Randi och Håkan har hittat en bra lösning i det lilla gårdsjordbruket med fårskötsel och djurstall samt turism i naturreservatet, tillsammans med att Håkan arbetar som naturbevakare.

Verksamheten bör ha en utvecklingspotential i en unik natur- och kulturmiljö med den storslagna naturen in på knutarna.

Att fundera vidare på:

- » Tillgång av vinterfoder. Det bästa vore om gården kunde ta rätt på den egna skörden.
- » Dokumentation av gårdens historia genom fältinventering av husgrunder, stigar och äldre tiders utmarksbruk så som fåboddrift och utmarksslåtter. Underlagen kan på sikt arbetas in i skötselplanen för reservatet.
- » Fortsatt röjning av sly. Anpassning efter tillgången av betesdjur.
- » Restaurering av brädlada?

Kommun: Krokom

Namn: Randi Olofsson och Håkan Lund

Adress: Almdalen 105, 830 60 Föllinge

Telefon: 0645-220 28 (gården) 070-343 71 46 (Randi) 010-225 34 14 (Håkan)

E-post:

Hemsida: www.almdalen.com

Blomhöjden A

Margareta har nyligen flyttat hem till sin bror Arne. Det finns betesdjur igen på Blomhöjden A, vilket är positivt. I dagsläget söker de inga stöd för marken.

Arrendatorerna på Blomhöjden A respektive B måste komma överens om fördelningen av brukandet av marken.

Att fundera vidare på:

- » Eftersom gården varit utan djur ett antal år måste en uppdatering av produktionsplats och märkning av djuren följas upp.
- » Finns överloppsbyggnader som är i behov av restaurering?

Kommun: Strömsund

Namn: Arne Jönsson och Margareta Bengtsson

Adress: Blomhöjden 150, 830 86 Lidsjöberg

Telefon: 0670-770 11

E-post:

Hemsida:

Blomhöjden B

Sedan en tid tillbaka finns det även djur på granngården, Blomhöjden A, och brukarna på de båda fjällägenheterna måste komma överens om fördelningen av brukandet av marken.

Ett brukarskifte på Blomhöjden B närmar sig och det måste finnas möjlighet till kvarboende för nuvarande arrendatorer. Det är mycket viktigt att skapa möjlighet till överföring av kunskaper vid brukarskiftet. Positivt att ladugården renoverats ganska nyligen. Detta ger goda möjligheter till fortsatt djurhållning på gården.

Att fundera vidare på:

- » Hur löser man ett övertagande av gården, till exempel boende och kunskapsöverföring från nuvarande till nya brukare?
- » Besvara eventuella frågor om kontrollresultat efter fältkontroll miljöersättning betesmarker.

Kommun: Strömsund

Namn: Gösta och Arne Åström samt Marianne Karlsson

Adress: Blomhöjden 170, 830 86 Lidsjöberg

Telefon: 0670-770 15

E-post:

Hemsida:

Bunnerviken

Gården i Bunnerviken har goda förutsättningar att leva vidare med öppna marker och djurhållning. Ett framtida generationsskifte med fortsatt möjlighet att ha djur på gården, om bland annat djurstallen kan anpassas för att vara lättarbetade, borde kunna komma till stånd.

Det bör också finnas möjlighet att bygga nya djurstall och få dispens från lagskydd för området, eftersom betande djur är viktigt för skötsel av natur- och kulturmiljön.

Att fundera vidare på:

- » Restaurering av sommarladugården
- » Se över SAM-ansökan och möjligheten att söka ersättning för betesmarker med särskilda värden och restaurerad mark.
- » En mer intensiv vallodling för mer egenproducerat grovfoder.

Kommun: Åre

Namn: Bertil och Magnhild Larsson

Adress: Handöl 720, 830 15 Duved

Telefon: 070-654 30 99

E-post:

Hemsida:

Edevik

Gården i Edevik har goda förutsättningar att leva vidare med djurhållning. Per Anders har hittat en bra nivå på sin djurhållning och har ett fungerade djurstall. Kombinationen med uthyrning av stugor och fisketurism bidrar till överlevnaden på denna ensligt belägna fjällgård.

Samverkan med övriga boende i närområdet också en viktig framgångsfaktor.

Att fundera vidare på:

- » Se över SAM-ansökan och vara uppdaterad på nya ersättningar i landsbygdsprogrammet.
- » Røjning av stigar/leder.

Kommun: Åre

Namn: Per Anders Andersson

Adress: Edevik 715, 830 05 Järpen

Telefon: 072-200 80 37

E-post:

Hemsida:

Härbergsdalen

Gården i Härbergsdalen har goda förutsättningar att leva vidare med inriktning på fårskötsel i kombination med turistverksamhet. För dessa enligt belägna gårdar måste alla inkomstmöjligheter tas tillvara för att överleva. Fåren är bra landskapsvårdare som håller landskapet öppet och ger bra livsmedel.

Att fundera vidare på:

- » Fortsatt restaurering av mark i samråd med naturvården och lantbruksenheten.
- » Undersök möjlighet till restaurering av rökbastu och återskapande av trädgårdsgård.
- » Se om det går att utöka arrendemarken med block 7178-447-3705. Handläggare på Länsstyrelsen delges önskemålet.
- » Se över möjlighet att söka ersättning för betesmarker och slåtterängar med särskilda värden.

Kommun: Strömsund

Namn: Lennart och Bodil Köpsén

Adress: Härbergsdalen 290, 830 86 Lidsjöberg

Telefon: 070-584 02 40, 073-556 65 95, 0670-750 15

E-post:

Hemsida:

Leipikvattnet

I Leipikvattnet har Nils börjat ta hjälp av en lantbrukare i närområdet för skötseln av marken. På sikt kan det behövas en översyn av fortsatta skötseln av marken. Några av gårdens byggnader är i behov av åtgärder.

Gården har höga natur- och kulturvärden som måste vårdas.

Att fundera vidare på:

- » Isolering av det yngre bostadshuset, och renovering av äldre boningshus bland annat en skorsten för att möjliggöra permanentboende för fler än en person per familj.
- » Restaurering av överloppsbyggnader.
- » Genomgång och service av solcellanläggningen.
- » Framtida skötsel av gårdens ängsmarker.

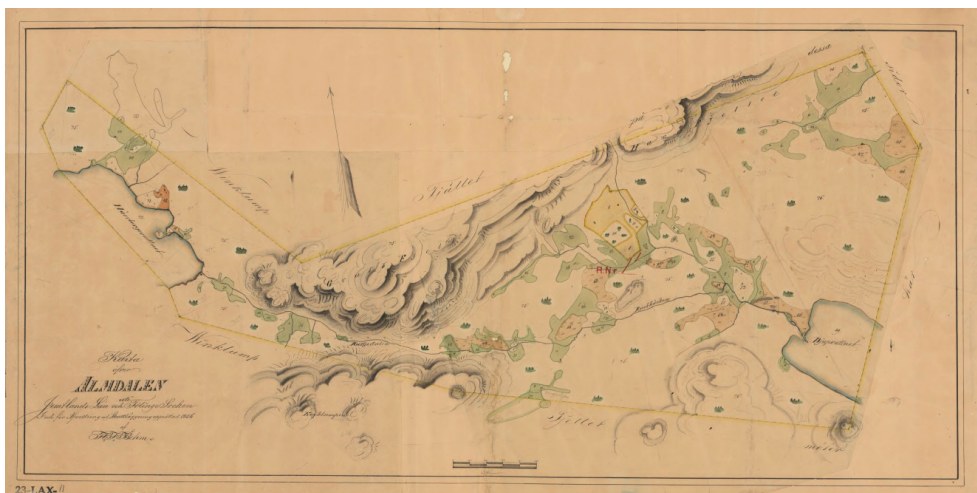
Kommun: Strömsund
Namn: Nils Olofsson
Adress: Leipikvattnet 110, 830 93 Stora Blåsjön
Telefon: 070-542 60 13
E-post:
Hemsida:

Dokumentation, inventering och utveckling

Nedan redovisas konkreta förslag att arbeta vidare med inom dokumentation, inventering och utveckling av natur- och kulturvärden vid fjällägenheterna.

Utmarker i Almdalen

Karta över Almdalen uti Jämtlands län och Föllinge socken för avvitrning och skatteläggning upprättad 1856, akt 23 Lax-11. www.lantmateriet.arkivsok.se

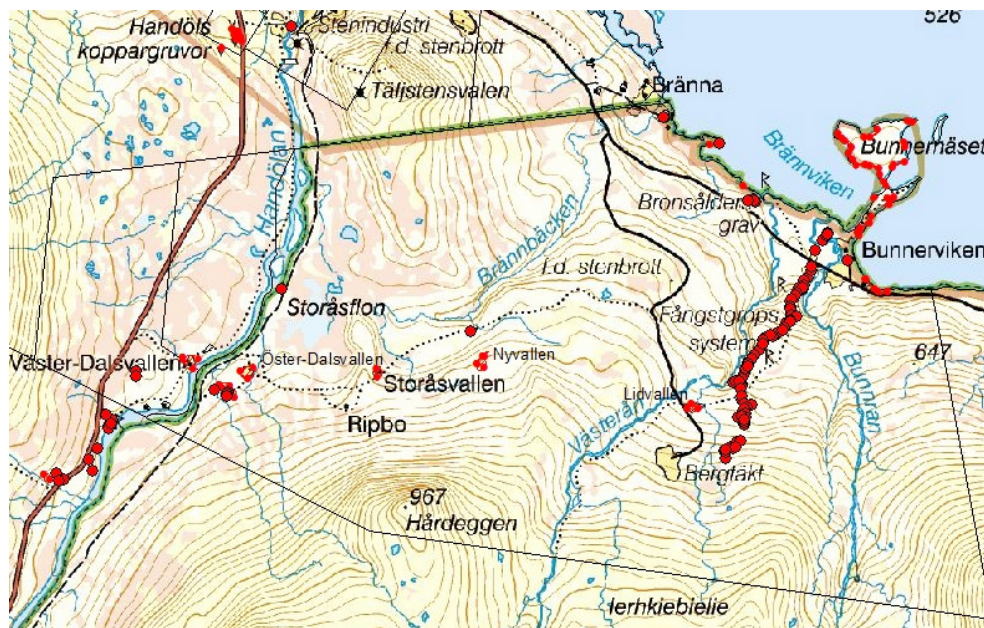
På den gamla kartan över Almdalen från år 1856 finns fler områden markerade där man slog starr och hästfoder. Det var framförallt längs med Ruckbäcken och på Rotflon. Fäbodvallar fanns både öster och väster om gården. Den västra fäboden låg vid Härbergsvattnet och den östra öster om Grubbfjället. De sista åren fäboddriften var igång var åren 1903 till 1906. På den motsatta sidan av Härbergsvattnet låg fler slätterområden. Troligen torkades höet på vinterhässsjor och kördes hem till gården med häst på vintern.

Randi och Håkan berättar att det finns husgrunder efter fäboden vid Härbergsvattnet och efter en hölada söder om sjön. Dessa husgrunder bör dokumenteras och registeras i fält samt tas med i skötselplanen för naturreservatet. Röjning av sly på och runt husgrunderna kan bli en åtgärd i skötselplanen. Det kan även finnas rester efter hässjevirk och slätter ute på myrarna.

Stigar till och från Almdalen som använts i olika syften kan också vara av intresse att dokumentera. På fjällägenhetskartan från 1949 står till exempel vinterväg, väg/stig till Djupvattsberget och Lakavattnet samt till Grubbfjället.

Viktigt att uppmärksamma biologiskt kulturarv vid fältinventeringar.

Bunnerviken – en intressant kulturmiljö

På kartan över Bunnerviken är Öster-Dalsvallen, Nyvallen, Storåsvallen och Lidvallen markerade. Fäbodlämningarna är registrerade i fornlämningsregistret, Åre socken RAÄ nr 361, 362, 363, 365. På vallarna finns husgrunder och röjningsrösen.

Strax söder om Öster-Dalsvallen finns lämningar efter kåtor och rengärde och ett långt fångstgropssystem med ett 60-tal gropar. Systemet börjar på slutningen intill bergstakten och löper ner till Brännviken. Fångstmetoden måste varit effektiv och krävt en omfattande arbetsinsats. Intill Västerås utlopp finns några gravhögar.

I kartans över del återfinns lämningar efter Handöls koppargruvor och Stenindustrin med täljstensbrott. På Bunnernäset finns dessutom en jaktvillan som speglar en annan epok av Åre kommuns kulturhistoria. Området har använts i olika verksamheter och över lång tid vilket gör platsen mycket intressant ur kulturmiljösynpunkt.

Bunnerviken med närområde är riksintresse för kulturmiljö och har onekligen en mycket intressant kulturhistoria som speglar en mångfald av olika kulturmiljöer från forntid till nutid. Området kommer angränsa till den nya nationalparken Vålådalen-Sylarna.

Se över möjligheten att utveckla museet och caféet Hanris i Handöl som besök och informationscentrum för områdets natur- och kulturvärden.

Namnkarta över Härbergsdalen

Vid besöket visade Lennart en karta med namn på olika markområden för de två gårdarna i Härbergsdalen. Kartan är från 1950. Namnen berättar om markanvändningen, men även om personer som verkat i Härbergsdalen till exempel Makke-Backen, Anders-Orsa lägden, Brännan, Bursbäcken eller Savgrindbacken.

Dokumentation av namn är viktigt, eftersom de ofta är lokala och bara används av människor på en plats eller ett område. När människorna inte har samma koppling till platsen upphör användningen av namnen och de faller i glömska. Dessa namn kallas inom ortnamnsforskningen för smånamn eller platsnamn. De kan ha använts för att beskriva terräng, vara riktmärken längs med stigar eller har med platsens användningsområde att göra. Ofta kan en plats vara uppkallad efter en person som lämnat avtryck efter sig på just den här platsen.

Viktigt att ta med uppgifter om lokala ortnamn i kommande inventeringar.

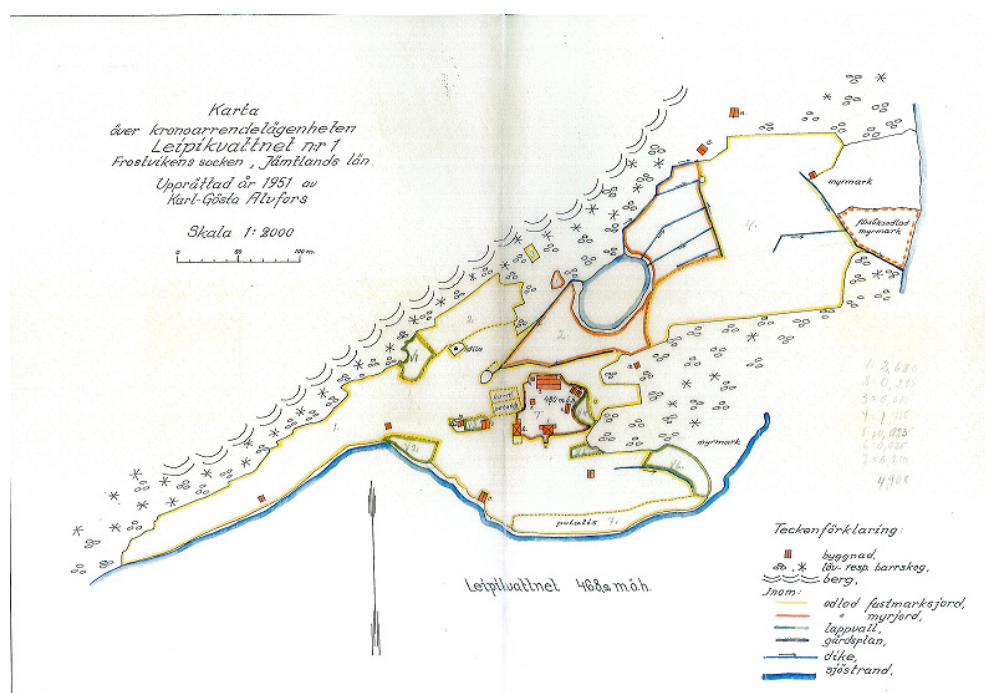

Namnkarta över Härbergsdalen. Upptecknad enligt Lennarts förlaga.

Markanvändningskarta över Leipikvattnet

En detaljerad karta över fjälllägenheten från 1951 beskriver markanvändning och bebyggelsens placering. Nere vid sjön odlades mandelpotatis och det fanns en mindre kornåker och ett litet potatisland närmare gårdstomten. Den odlade jorden var dikad och några små områden var ängsmark (lappvall på kartan).

Det fanns många byggnader på gården. Det var två bostadshus, ladugård, två härbren, vedbod, jordkällare, smedja, bastu, båthus, två sommarladugårdar och fem ängslador.

I Leipikvattnet finns fler överloppsbyggnader bevarade, jämfört med övriga fjällägenheter som vi besökt. För landskapsbild och miljöns kulturhistoriska värde är överloppsbyggnaderna viktiga. Överloppsbyggnaderna, eller alla de mindre små ekonomibygnaderna berättar om hur markerna har använts. Om ett äldre jordbrukssamhälle, då alla hus hade en särskild funktion och placering i landskapet.

Se över möjligheter att restaurera överloppsbyggnader på fjällägenheter.

Länstyrelsen Jämtlands län

Postadress: 831 86 Östersund
Besöksadress: Residensgränd 7
Telefon: 010-225 30 00
jamtland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/jamtland